

Роль Конституційного Суду України у розвитку сучасного конституціоналізму

А. Єзеров

кандидат юридичних наук, доцент

Діяльність Конституційного Суду України безпосередньо суттєво впливає на всі елементи сучасного конституціоналізму — Конституцію і конституційне законодавство, конституційну правосвідомість, конституційні правовідносини та конституційну законність. Конституційний Суд України, таким чином, виступає активним учасником конституційних перетворень в Україні відповідно до об'єктивних процесів розвитку громадянського суспільства і правової держави.

Ключові слова: Конституційний Суд України; конституційне законодавство; конституційна правосвідомість; конституційні правовідносини; конституційна законність.

Конституційне будівництво в Україні, спрямоване на формування національної моделі конституціоналізму, важко уявити без ефективної діяльності єдиного органу конституційної юрисдикції — Конституційного Суду України. Заснований на підставі Конституції України 1996 року Конституційний Суд України, здійснюючи свою діяльність відповідно до її положень і спеціального закону, став активним учасником конституційно-правових відносин. Сфера його діяльності не обмежується лише охороною Конституції. Забезпечуючи її верховенство на території держави, Конституційний Суд України впливає на всю правову систему, не замикаючись лише на конституційному праві. Більше того, беззаперечним є його активний вплив на всі елементи системи сучасного конституціоналізму.

По-перше, Конституція та конституційне законодавство як нормативна основа конституціоналізму більше ніж інші елементи цієї структури відчують безпосередній вплив діяльності Конституційного Суду України. Це впливає з його виняткового повноваження тлумачити Конституцію і закони України, з його завдання забезпечувати верховенство Конституції як Основного Закону, з права визнавати закони та інші акти неконституційними.

По-друге, конституційна правосвідомість, що включає як систему поглядів на конституційні цінності, так і їх суб'єктивне відображення в соціальній дійсності, під впливом Конституційного Суду України виходить за рамки писаних (позитивних) норм у сферу дії верховенства права.

По-третє, Конституційний Суд України своєю діяльністю впливає також на такий елемент конституціоналізму, як конституційні правовідносини, забезпечуючи насамперед опосередкованість політичних відносин конституційно-правовими нормами, конституційне визнання прав і свобод особи, правовий характер взаємин особи і держави.

По-четверте, ще одним елементом системи конституціоналізму, який водночас виступає метою його формування, є конституційна законність. Вона визначається як «система вимог і юридичних засобів, що забезпечують неухильну дію всіх суб'єктів права згідно з Конституцією»¹, оскільки «конституціоналізм стає реальністю тільки за умови втілення у життя в повному обсязі конституційних норм»². Крім того, конституційна законність передбачає оцінку актів і дій (бездіяльності) суб'єктів конституційних правовідносин з погляду їх конституційності — а це одне з повноважень Конституційного Суду України.

Детальний розгляд впливу Конституційного Суду України на зазначені елементи дасть можливість визначити роль єдиного органу конституційної юрисдикції у становленні сучасного конституціоналізму.

Незважаючи на те, що охорона Конституції України тією чи іншою мірою здійснюється багатьма органами держави, прерогатива у здійсненні цієї функції належить Конституційному Суду України, який реалізує її у формі конституційного контролю шляхом здійснення конституційного правосуддя. Прийняті Конституційним Судом України акти є остаточними і не підлягають оскарженню, вони є обов'язковими на всій території України, не вимагають підтвердження з боку інших органів і посадових осіб. Норма, визнана Конституційним Судом України неконституційною, втрачає юридичну силу з моменту ухвалення такого рішення. Норма, якій дано офіційне тлумачення Конституційним Судом України, надалі інтерпретується згідно з ним і не може застосовуватися всупереч цьому тлумаченню. Всі зазначені гарантії дозволяють Конституційному Суду України здійснювати ефективну охорону Конституції як Основного Закону держави, забезпечувати захист і стабільність конституційного ладу.

Здійснювані Конституційним Судом України функції нормоконтролю (перевірка конституційності) та інтерпретації (офіційного тлумачення) тільки на перший погляд можуть здатися різними за своєю природою. Насправді вони перебувають у прямому взаємозв'язку: без тлумачення конституційної норми реалізація нормоконтролю неможлива, оскільки перевірити, чи відповідає «оскаржуваний» акт Конституції, можна тільки за умови розкриття змісту конституційної норми.

Крім того, положення «оскаржуваного» акта також тлумачаться на підставі конституційних норм і принципів, а отже, тлумачення конституційних приписів зумовлює необхідність інтерпретації законів та інших правових актів, чия конституційність поставлена під сумнів суб'єктом конституційного звернення. Наприклад, розглядаючи питання конституційності деяких статей Закону України «Про Вищу раду юстиції», Конституційний Суд України зазначає, що положення частини другої статті 1 цього Закону про те, що Вища рада юстиції є органом, відповідальним за прийняття рішень про дисциплінарну

¹ *Оборотов Ю. Н.* Теория государства и права (прагматический курс) : Экзаменационный справочник. — Одесса : Юридическая л-ра, 2005. — С. 71.

² *Орзих М. Ф., Крусян А. Р.* Современный конституционализм в Украине. Введение в украинское конституционное право : Моногр. — К. : Алерта, 2006. — С. 159–160.

відповідальність прокурорів, має застереження — «у рамках своєї компетенції». Тому, на думку Суду, це положення слід оцінювати у зв'язку з пунктом 4 статті 3 Закону, в якому і визначено межі повноважень Вищої ради юстиції та передбачено, що вона розглядає скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурорів. При цьому Вища рада юстиції не уповноважена ініціювати, відкривати і здійснювати дисциплінарне провадження щодо прокурорів. З урахуванням цього Конституційний Суд України доходить висновку про те, що є підстави визнати «оскаржуване» положення Закону таким, що відповідає положенням пункту 3 частини першої статті 131 Конституції України, згідно з якими Вища рада юстиції розглядає скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів¹.

Конституційні норми, як правило, не деталізовані у тексті самої Конституції, а розкриваються в поточному законодавстві. Тому під час тлумачення норм Основного Закону Конституційний Суд може звертатися до норм, конкретизуючих конституційні положення законів, і якщо ці норми не суперечать Конституції, визначати за допомогою них зміст окремих конституційних правоположень. Наприклад, вирішуючи питання конституційності Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони», Конституційний Суд України після аналізу положень статті 17 Конституції України звернувся до положень Закону України «Про основи національної безпеки України», де в статті 1 міститься визначення національної безпеки, і Закону України «Про оборону», де в статті 1 дається відповідна дефініція, та зробив висновок, що національна безпека й оборона «є важливими сферами діяльності держави, ефективність якої вимагає координації та узгодженості дій органів влади» (пункт 2.1 мотивувальної частини)². Далі Конституційний Суд України аналізує конституційні повноваження вищих органів державної влади у цих сферах і ухвалює рішення по суті конституційного подання.

Однак конституційність законодавчого (підзаконного) положення при цьому має вирішальне значення, оскільки у випадку, якщо Конституційний Суд визначить зміст норми Конституції через неконституційну норму або норму закону (підзаконного акта), конституційність якої не визначено, він поставить норму закону (підзаконного акта) за юридичною силою вище конституційної норми. Наприклад, при розгляді справи про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України³, в якій суб'єкт конституційного звернення просив дати офіційне тлумачення статей Конституції України (в редакції 2004 року) щодо підстав припинення діяльності коаліції, Конституційний Суд України відмовився брати до уваги

¹ Рішення Конституційного Суду України від 21 травня 2002 року № 9-рп/2002 (справа про Закон України «Про Вищу раду юстиції») // Офіційний вісник України. — 2002. — № 22. — Ст. 1070.

² Рішення Конституційного Суду України від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 17. — Ст. 534.

³ Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008 (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) // Офіційний вісник України. — 2008. — № 72. — Ст. 2432.

відповідні положення Тимчасового регламенту Верховної Ради України¹. Конституційний Суд України неодноразово висловлювався на користь прийняття парламентського регламенту законом, а не іншими видами актів парламенту. І тому на підставі частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» визнав його неконституційним повністю, давши тлумачення відповідних положень Конституції без прив'язки до норм регламенту.

Позиції Конституційного Суду України, що містяться у його правових актах, посідають певне місце в правовій системі: за допомогою них усувається неоднозначність розуміння термінів, невідповідність окремих положень законів Конституції України, вказується наявність прогалин у правовому регулюванні.

За Конституційним Судом традиційно не визнається правотворча функція в її позитивному розумінні, так само його правові позиції не визнаються повноцінними джерелами права — у цьому вбачається порушення принципу поділу влади, посягання на прерогативи парламенту. Проте наявність у нього функції «негативного законодавця» рідко хто заперечує. Визнаючи правові акти в частині або в цілому неконституційними, він виводить їх з правового обігу, усуваючи тим самим загрозу можливого порушення Конституції або причину допущеного її порушення. Знаковим у цьому плані стало Рішення Конституційного Суду України у справі про смертну кару², яким низка положень Кримінального кодексу України 1960 року в частині, що передбачає страту як вид покарання, були визнані неконституційними.

Конституційний Суд України своєю інтерпретаційною діяльністю забезпечує еволюційний розвиток Конституції, запобігає її «старінню», вкладаючи у застосовані у ній дефініції та інші правові конструкції сучасний зміст. У такий спосіб в Україні отримує визнання концепція «живої Конституції» — Конституції, яка протягом тривалого часу відображає реальну соціальну дійсність за допомогою судової практики без змін свого тексту. Роль Конституційного Суду України в розвитку цього чинника конституціоналізму особлива для України як держави, де діє досить жорстка Конституція.

Як справедливо зазначає М. Бондар, «органом конституційного правосуддя забезпечується послідовна гармонізація букви і духу Конституції, приведення її формально-юридичного нормативного змісту, незалежно від часу і політичних умов її прийняття, у відповідність до відносин політичного панування, соціальної та економічної організації суспільства й держави. Тим самим охорона Конституції, її стабільність підтримуються в органічному поєднанні з динамізмом конституційної системи»³.

Конституційна правосвідомість є необхідною формою життєдіяльності людини, внутрішнім регулятором юридично значущої поведінки і джерелом правової ак-

¹ Про деякі питання нормативно-правового забезпечення порядку роботи Верховної Ради України : Постанова Верховної Ради України від 8 квітня 2008 року № 247-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2008. — №№ 19–22. — Ст. 211.

² Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 (справа про смертну кару) // Офіційний вісник України. — 2000. — № 4. — Ст. 126.

³ Бондарь Н. С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. — М. : Норма ; ИНФРА-М, 2011. — С. 224–225.

тивності в конституційно-правовій сфері, втіленням юридичних норм у фактичній діяльності громадян і посадових осіб¹. Вона також є вищою формою правосвідомості, яка має на меті формування конституційної культури народу, ставлення до Конституції як до Основного Закону держави і суспільства, нормативно-правового акта найвищої юридичної сили, норми якого є нормами прямої дії. Таке ставлення є дієвим способом недопущення виявів правового нігілізму, сприйняття Конституції як засобу політичної боротьби. Водночас за високого рівня конституційної правосвідомості населення не покладає на Конституцію підвищені соціальні очікування, адже вона виступає гарантією рівності прав громадян у правовій державі, гарантією рівності шансів вільних осіб у громадянському суспільстві, а отже, ефективним обмежувачем державного свавілля. Тому справедливим є твердження, що й сам конституціоналізм є філософією конституційного світогляду².

Як вища форма правосвідомості конституційна правосвідомість охоплює всі сфери суспільного життя, формує ставлення людини до основних конституційних цінностей. Виходячи з ідеї необхідності раціональної організації соціальних відносин Конституційний Суд прагне встановити зв'язок між текстом Конституції і розмаїттям економічних, політичних і соціальних інтересів та суспільних відносин, що виникають на їх основі. При цьому він, не змінюючи тексту Конституції, фактично вдосконалює зміст конституційних правоположень за допомогою офіційного тлумачення, базуючись, як правило, на наукових поглядах на природне право, його принципах, формах й способах реалізації. Тим самим забезпечується зближення фактичної і юридичної конституцій, зменшується кількість фіктивних правоположень. Тому справедливим є твердження Б. Ебзеєва про те, що рішення Конституційного Суду «впливають на формування конституційно-правової доктрини, що відповідає сучасним соціально-економічним, політичним і правовим реаліям та цінностям демократичного розвитку суспільства, усталеним у міжнародному співтоваристві»³.

У період конституційних перетворень особливо актуально постає питання про недостатньо розвинену і фрагментарно сформовану конституційну правосвідомість, позначену суперечливістю і радикальністю. На думку М. Мамітової, це обумовлено розривом єдиного духовно-правового простору, коли правові цінності, що панували раніше, втратили актуальність, а стосовно нових ще не склався загальносоціальний консенсус⁴.

Конституційний Суд України у своїй діяльності керується загальнолюдськими цінностями і вирішує справи, спираючись на принцип верховенства права, прак-

¹ Див.: Никитяева В. В. Конституционное правосознание : Вопросы теории и практики. Дис. канд. юрид. наук. — Воронеж, 2002. — 207 с.

² Кабышев В. Т. Российский конституционализм на рубеже тысячелетий // Правоведение. — 2001. — № 4. — С. 63–64.

³ Эбзеев Б. С. Толкование Конституции Конституционным Судом Российской Федерации : теоретические и практические проблемы // Государство и право. — 1998. — № 5. — С. 9–12.

⁴ Мамитова Н. В. Конституционное правосознание в российском обществе как фактор реализации конституционных идей в России // Конституционное и муниципальное право. — 2005. — № 4. — С. 12.

тику Європейського суду з прав людини. Це дало початок розвитку в українській правовій системі нового юрисдикційного напрямку — «елегантної юриспруденції». Саме Конституційний Суд є тим (за специфікою свого статусу) єдиним органом, що здатний «відчути дух» Конституції. Українська державно-правова практика має приклади, коли спроби вільної інтерпретації Конституції іншими державними органами та посадовими особами становили значну загрозу конституційній безпеці.

Конституційний Суд своїми правовими позиціями, що мають не тільки регулююче й охоронне, а й доктринальне значення, сприяє розвитку праворозуміння не у вузькому формально-логічному сенсі, а розширює діапазон елементів регулюючого впливу, підкреслюючи людський вимір конституційного права. Так, в одному зі своїх рішень Конституційний Суд України зазначив: «одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України»¹.

Крім того, Конституційний Суд України залучає в правову систему України принципи визначеності й передбачуваності правового розвитку, вироблені європейською практикою. Прикладом тому може слугувати Рішення, в якому Конституційний Суд України визначив, що «одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки»².

Сама лише переоцінка українським суспільством співвідношення міжнародних і національних норм про права людини на користь перших або рецепція західної доктрини прав людини, інших зарубіжних правових інститутів, без урахування національних особливостей правової системи, не може змінити систему українського конституціоналізму. Для ефективного сприйняття масовою свідомістю ці інститути повинні бути опосередковані внутрішньодержавною практикою і, насамперед, практикою Конституційного Суду України.

Отже, діяльність Конституційного Суду України як єдиного в державі органу конституційної юрисдикції збагачує правосвідомість «користувачів» Конституції України новими конституційно-правовими цінностями, сприяє недопущенню проявів правового нігілізму, розвиває конституційно-правову доктрину.

¹ Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Офіційний вісник України. — 2004. — № 45. — Ст. 2975.

² Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 52. — Ст. 1746.

Діяльність Конституційного Суду України спрямована не стільки на сам текст Конституції, скільки на її «користувачів» — суб'єктів конституційних правовідносин. Із цього приводу І. Кравець пише, що «офіційне тлумачення Конституції, здійснюване у вигляді нормативного і казуального тлумачення Конституційним Судом, створює нормативно-обов'язковий інтерпретаційний масштаб розуміння конституційних норм для різних суб'єктів права»¹.

Рішення Конституційного Суду, що містять тлумачення, поширюють свою дію на заздальгідь необмежену кількість суспільних відносин; вони розраховані на застосування щоразу, коли виникають обставини, передбачені гіпотезою конституційно-правової норми. Однак вони не містять нових правових норм і тому, на думку В. Лучіна, не можуть вважатися джерелами права, хоч і мають деякі їх властивості². Ключовою з таких властивостей є саме вплив на конституційні відносини — суспільні відносини, що врегульовані нормами конституційного права, або індивідуалізовані суспільні зв'язки між конкретними суб'єктами (органами держави, суспільством, громадянами), які виникають на їх основі. Це пов'язано з тим, що зміст рішень Конституційного Суду щодо тлумачення не може бути відокремлений від змісту конституційної норми, яка тлумачилася. І тому ухвалення рішень Конституційним Судом може бути юридичним фактом, на підставі якого виникають, змінюються або припиняються конституційно-правові відносини. Наприклад, рішення Конституційного Суду щодо тлумачення може стати підставою для оскарження в судах загальної юрисдикції відповідних рішень і дій, якщо при їх прийнятті або вчиненні суб'єкти керувалися неправильною інтерпретацією своїх прав та/або повноважень.

Конституційний Суд України у ході сучасних конституційних перетворень в Україні може, за умови наділення його правом розглядати скарги громадян щодо конституційності законів та інших правових актів, стати більш дієвим механізмом захисту конституційних прав людини. Підвищення ефективності механізму реалізації прав людини продиктоване зміцненням у конституційному праві розуміння конституційної системи прав людини, в якій стимулюючу роль виконує правосвідомість, забезпечуючи активізацію різноманітних засобів, передбачених у законі³. Одним із таких засобів може стати інститут конституційної скарги.

Як правило, правові відносини, в яких бере участь Конституційний Суд, мають конфронтаційний характер, а сам Суд виступає арбітром між сторонами конфлікту. Звернення таких сторін до Конституційного Суду надає конфлікту форми правового спору (наприклад, компетенційні спори).

Суд називають «вирішальною гілкою влади», тому що «вирішуючи соціальний конфлікт, саме суд ставить крапку в розумінні і застосуванні закону... У цьому сенсі суд виступає останньою правовою інстанцією, що визначає правомірність

¹ Кравець І. А. Российский конституционализм : Проблемы становления, развития и осуществления. — СПб : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. — С. 491.

² Лучин В. О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — С. 542.

³ Мамитова Н. В. Конституционное правосознание в российском обществе как фактор реализации конституционных идей в России // Конституционное и муниципальное право. — 2005. — № 4. — С. 13.

рішень, дій і бездіяльності суб'єктів»¹. Тому судова форма вирішення конфліктів, як справедливо зазначає Є. Степанов, має ряд переваг перед іншими процедурами. До таких переваг належать: а) розгляд конфлікту незалежним від влади органом, який за своїм призначенням і статусом повинен бути зацікавлений у правомірному і справедливому вирішенні справи; б) чітко розроблену процедуру встановлення і перевірки фактичних обставин та прийняття рішення; в) нормативну основу всієї діяльності суду, який керується законом і своїм внутрішнім переконанням; г) обов'язковість прийнятих рішень для виконання як сторонами конфлікту, так й іншими фізичними і юридичними особами².

Серед судових органів провідна роль у вирішенні існуючих і можливих конституційних конфліктів, природно, належить Конституційному Суду України. Це обумовлено його статусом як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні (частина перша статті 147 Конституції України). Конституційний Суд відіграє особливу роль у забезпеченні принципу поділу влади, системи стримувань і противаг, виконує важливу стримуючу, попереджувальну роль у разі виникнення (загрози виникнення) конституційних конфліктів. А вирішуючи конституційні конфлікти між органами влади, він, спираючись на норми конституційного права, виступає гарантом політичного миру й стабільності в суспільстві і державі, охоронцем конституційних цінностей³.

Авторитет Конституційного Суду та остаточність його рішень, попри проблеми з їх виконанням, дозволяє йому виступати арбітром у гострих спорах між суб'єктами конституційних правовідносин щодо розмежування владної компетенції, встановлення однозначного розуміння певних норм тощо. Позиція Конституційного Суду з приводу деяких фактів не раз ставала формою вирішення конституційних конфліктів.

Таким чином, виступаючи активним суб'єктом конституційних правовідносин, Конституційний Суд України здатний активно впливати на їх характер і якість, однак і сам потребує шанобливого ставлення з боку всіх учасників конституційно-правової взаємодії.

Конституційна законність заснована на прямій дії конституційних норм, стабільності та ефективності Конституції. Вона тісно пов'язана з конституційними відносинами, оскільки є метою діяльності всіх суб'єктів конституційно-правових відносин. У свою чергу, встановлення конституційної законності є метою формування конституціоналізму, однак слід зауважити, що це не означає встановлення безконфліктних конституційно-правових відносин, що практично не є можливим. Тому конституційна законність виступає метою діяльності всіх суб'єктів конституційних правовідносин, а також засобом, за допомогою якого досягаються певні правові результати.

¹ Мельник М. І. Роль суду в організації підготовки та проведення виборів Президента України 2004 року // *Вибори Президента України. — 2004 : проблеми теорії та практики* : 36. матер. міжнар. наук.-практич. конф. — Київ, 9–10 червня 2005 р. — К. : Атіка, 2005. — С. 68.

² *Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования)* / Под ред. Е. И. Степанова. — М. : Эдиториал УРСС, 1999. — С. 185.

³ Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс : Учеб. пособ. для вузов. — М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. — С. 65.

Основи конституційної законності закладені в тексті Конституції України, стосуються як публічно-владних суб'єктів конституційних правовідносин, так і тих суб'єктів, які публічною владою не наділені. Стаття 6 Конституції України закріплює конституційні принципи здійснення державної влади на засадах її поділу, а стаття 19 встановлює обов'язок органів публічної влади та їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень і у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Вимоги функціонування в режимі конституційної законності щодо не наділених публічною владою суб'єктів містяться у статті 37 Конституції України, якою забороняється створення і діяльність об'єднань громадян, що мають на меті проведення антиконституційних заходів; у статтях 24 і 36 Конституції України встановлюється рівність громадян і їх об'єднань перед законом. Ці положення Конституції України означають, що всі «повинні діяти в рамках конституційно-правового поля, а не за його межами, і завдання Української держави полягає в тому, щоб забезпечити функціонування в рамках конституційних приписів усіх елементів політичної системи»¹.

Конституційний Суд України, реалізуючи свої функції, наближає соціальну реальність до встановлення режиму конституційної законності. Призначення рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України — в юридичний спосіб забезпечити їх правильне та однозначне розуміння і застосування, а отже, забезпечити конституційну законність, що впливає на правову систему в цілому. Аналогічно визначальний вплив на всю правову систему України мають рішення Конституційного Суду України про невідповідність Основному Закону України деяких правових актів. Такими рішеннями «нейтралізуються», виводяться з правової системи норми, які за змістом, формою або порядком ухвалення і набуття чинності суперечать Конституції України. У такий спосіб Конституційний Суд України забезпечує відновлення режиму конституційної законності.

Найбільш показовим у цьому плані стало Рішення № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 року, яким Конституційний Суд України визнав неконституційним Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року у зв'язку з недотриманням процедури його прийняття, незважаючи на те, що цей Закон протягом чотирьох років діяв як частина Конституції України. Тим самим було забезпечено правову охорону Конституції України від внесення в неї поправок у неналежний спосіб. З метою недопущення прогалин у конституційному регулюванні Конституційний Суд України відновив дію попередньої редакції Конституції України, хоча законодавчо таке повноваження Конституційного Суду України не передбачене, і ніколи раніше він не робив у своїх рішеннях аналогічних застережень. Однак для забезпечення режиму конституційної законності такий крок мав величезне значення.

Отже, Конституційний Суд України, впливаючи на всі елементи системи сучасного конституціоналізму, виступає активним учасником конституційних перетво-

¹ *Тодыка Ю. Н.* Конституционное право Украины : отрасль права, наука, учебная дисциплина: Учеб. пособ. — Х. : «Фолио»; «Райдер», 1998. — С. 218.

рень в Україні згідно з об'єктивними процесами розвитку громадянського суспільства та правової держави. Вирішуючи в рамках своєї компетенції конкретні справи, він більше ніж інші «користувачі» Конституції України керується загально-правовими принципами добра й справедливості, свободи, рівності, пропорційності та передбачуваності, які мають не тільки нормативне, а й духовне, економічне, політичне наповнення.

Функціонування інституту конституційно-судового контролю надає конституціоналізму якісно нового рівня практичної реальності завдяки перетворювальній функції конституційного правосуддя¹, яка, на думку М. Бондаря, реалізується шляхом тлумачення норм Конституції та галузевого законодавства, шляхом перетворення конституційних відносин та інститутів конституціоналізму за допомогою вирішення конституційно-правових спорів, вироблення на основі вирішених конкретних справ рекомендацій законодавцю щодо вдосконалення правового регулювання тощо².

Виступаючи в ролі «перетворювача» правової системи, будівельника національної моделі конституціоналізму, Конституційний Суд України забезпечує єдність конституційного простору, що гарантує стабільність і захищеність конституційного ладу України.

Езеров А. Роль Конституционного Суда Украины в развитии современного конституционализма. Деятельность Конституционного Суда Украины оказывает непосредственное существенное влияние на все элементы современного конституционализма — Конституцию и конституционное законодательство, конституционное правосознание, конституционные правоотношения и конституционную законность. Конституционный Суд Украины, таким образом, выступает активным участником конституционных преобразований в Украине в соответствии с объективными процессами развития гражданского общества и правового государства.

Ключевые слова: Конституционный Суд Украины; конституционное законодательство; конституционное правосознание; конституционные правоотношения; конституционная законность.

Yezerov A. The role of the Constitutional Court of Ukraine in the development of modern constitutionalism. The activities of the Constitutional Court of Ukraine has a direct and significant impact on all elements of the modern constitutionalism — the Constitution and the constitutional law, constitutional sense of justice, constitutional legal relations and constitutional legitimacy. The Constitutional Court of Ukraine is an active participant of the constitutional reform in Ukraine in accordance with the objective processes of the development of civil society and legal state.

Key words: Constitutional Court of Ukraine; the constitutional legislation; constitutional sense of justice; constitutional legal relations; constitutional legitimacy.

---

¹ Бондарь Н. С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. — М. : Норма ; ИНФРА-М, 2011. — С. 225.

² Там само. — С. 225–231.